

Michael Haydn

Kaiser Constantin I. Feldzug und Sieg

Oratorio (1769)

ACCENT

Esterházy Music
Collection Vol. 4

Purcell Choir & Orfeo Orchestra
György Vashegyi

Michael Haydn
(1737-1806)

Kaiser Constantin I. Feldzug und Sieg (1769)

Purcell Choir
Orfeo Orchestra
György Vashegyi

Michael Haydn: Kaiser Constantin (Introduzione), first page of the autograph manuscript
National Széchényi Library Budapest, Theatre and Music Department: Ms. Mus. II. 107, p. 1

Johann Michael Haydn I. Konstantin császár hadjárata és győzelme

Johann Michael Haydn életműve a zeneszerző halála után csaknem feledésbe merült bátyja, Joseph Haydn korszakalkotó művészetének árnyékában. Jelentőségéhez képest még ma is kevésbé ismert, pedig korának nagyra becsült zeneszerzője, sokoldalú muzsikusa volt: zeneszerzőként, orgonistaként, karmesterként és tanárként is működött. Egyházi művei széles körben elterjedtek a 18–19. században, kéziratok másolatokban a Duna-menti régió szinte valamennyi székesegyházi kottatárában megtalálhatók. Egyházzenejét különösen nagyra tartották, közel fél évszázados salzburgi működése, személyének tekintélye pedig meghatározó volt a korabeli Európa zenei életében, hatása a romantikába is átnyúlt (Schubert, Bruckner is példaképnek tekintette). Bár nem tartozott a korstílus, a bécsi klasszika úttörő vagy összegző zeneszerzői közé, eredetisége és dallamgazdagsága olykor meglepő hasonlóságot mutat a nagy kortárs géniusz, Wolfgang Amadeus Mozart művészetével és bizonyítja létjogosultságát a mai koncertéletben.

Zeneszerzőként rendkívül reprezentatív oeuvre-t hagyott ránk, a korszak szinte összes műfajában alkotva: 32 mise, 2 Requiem, mintegy 200 graduále és offertórium, 4 oratórium, 43 szimfónia, verseny- és kamaraművek, hangszeres világi darabok sokasága jelzi termékenységet.

Michael Haydn kiváló zenei nevelésben részesült. A rohraui szülőházból – bátyját követve – Bécsbe került, a Stephansdom fiúkorúsaiba. Éneket, orgonát, hegedűt, zeneelméletet és zeneszerzést is tanult (utóbbit Georg Reuttertől). Az ígéretes fiatal zeneszerző néhány évig Patachich Ádám püspök (1717–1784) nagyváradi rezidenciájának karmestere volt, majd 1763-ban Sigismund von Schrattenbach salzburgi hercegérsek hívta udvarába. A művelt, művészpártoló hercegérsek regnálása a város zenei életének egyik fénykorát jelentette. 90 fős udvari együttesel igyekezett biztosítani a megfelelő feltételeket a színvonalas székesegyházi és rezidenciális zenéléshez. Az ünnepi misék és vesperások, a fejedelmi udvartartás ünnepeinek, hangversenyeinek ellátása tág teret engedtek az egyházi és világi zene ápolására, saját kompozíciók alkotására. Salzburg a 18. század utolsó harmadában – Johann Michael Haydn ottani működésének idején – az osztrák-német szellemi életben olyan jelentős szerepet játszott, melyre azelőtt nem volt példa. Pezsgő kulturális életének egyik mutatója volt, hogy a város írói és tudósai több tekintélyes irodalmi és tudományos folyóiratot jelentettek meg.

Michael Haydn udvari koncertmesterként kiváló kollégákkal dolgozhatott együtt. A hercegérsek a salzburgi zeneélet addigi erős olasz befolyását igyeke-

A page from the aria „Jubilieret, triumphiere”
National Széchenyi Library Budapest, Theatre and Music Department: Ms. Mus. II. 107, p. 28

Orfeo

Music Foundation

*With special thanks to the Hungarian Academy of Arts (MMA)
and the MMA Publisher (MMA Kiadó Nonprofit Kft.)*

ACCENT

A production of the Orfeo Music Foundation
with the support of the Hungarian Ministry of Human Capacities (EMMI),
the National Cultural Fund of Hungary (NKA), the Hungarian Academy of Arts (MMA)
and the Municipality of The Buda Castle District – Tradition and Renewal.

Recorded at the Béla Bartók National Concert Hall of Müpa Budapest (Hungary), on 25–27 May 2016

Recorded facilities: Müpa Budapest

Recording engineer: Miklós Monoki | Music director: László Matz

Post-production: Classic-Sound Studio Budapest

Recording producer: Ádám Matz

Music score: Orfeo Music Foundation (performing edition, edited by Anna Scholz and Ágnes Pintér)

Sources: Manuscript score, National Széchényi Library Budapest, Theatre and Music Department: Ms. Mus. II. 107

Executive producer: Orsolya Szemkeő-Martin, Michael Sawall (note 1 music)

Layout & booklet editor: Joachim Berenbold

Cover paintings: “Vision of the Cross”, School of Raphael (c. 1520–24), Vatican Museums, Rome (Italy),
“Christ’s emblem appears to Constantine”, Peter Paul Rubens (1622), The Philadelphia Museum of Art (digipack inside)

Artist photos: Zsófia Raffay (E. Baráth, Ch. Santon Jeffery), Petros Stylianou (Th. Raftis), Csilla Cseke (K. Kolonits),

József Wágner Csapó (K. Szutréry), Zsuzsanna Weiszbürg (P. Bárány), Pilvax Films (Gy. Vashegyi)

Translations: Anna Huppert (English, German) · Emese Varga (français)

CD manufactured in The Netherlands

℗ & © 2022 note 1 music gmbh

„AZ IDŐK TANÚJA”

A PESTI NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM TÖRTÉNETE

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
A Budapest-Belvárosi Főplébánia / Hegedűs András	8
A templom római kori alapjai / Beszédes József	13
A plébániatemplom épületének leírása / Horogszegi Tamás	19
A kripta építéstörténete / Kovács Eszter	42
A plébániatemplom középkori építéstörténete a régészeti kutatások alapján / Kovács Eszter	44
A török uralom és a barokk újjáépítés / Hegedűs András	56
A modern kor hajnalától napjainkig. A templom a XIX-XX. században / Horogszegi Tamás	59
A templom eltolásának terve / Hegedűs András	65
A szentély falképei / Horogszegi Tamás	68
A reneszánsz szentségházak / Hegedűs András	81
A templom egykori és mai oltárai / Hegedűs András	85
Az Eskü téri neogótikus Szentháromság-szobor / Szerdahelyi Márk.	103
A főplébániatemplom egyházzenei élete a XVII. századi kezdetektől napjainkig / Horváth Ágnes.	126

A FŐPLÉBÁNIATEMPLOM EGYHÁZZENEI ÉLETE A XVII. SZÁZADI KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

A Budapest-Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébániatemplom zenei múltja és jelene magyar zenetörténetünk értékes kincse.¹ A templom közel ezresztendős történelme során nemcsak számos történelmi, hanem sok kiemelkedő zenetörténeti esemény színhelye is volt. Pest városának egykori főtemplomára a hazai katolikus egyházi zene egyik irányadó intézményeként tekintettek, melynek példaértékű zenei élete századokon át mintát jelentett a magyarországi székesegyházak, nagyobb plébániatemplomok számára. Karnagyai és zenészei a XVII. századtól máig a fővárosi zenei élet legjelentősebb képviselői közül kerültek ki. E neves egyéniségek – többek között Joseph Bengraf, Cibulka Alajos, Bräuer Ferenc, Engeszer Mátyás és Harmat Artúr – szakmai tudása és kapcsolatrendszere biztosíték volt a Pest első templomához illő, magas színvonalú egyházi zene fenntartására és virágzására. A templom és a hozzá tartozó plébániaépület Liszt Ferenc hazai egyházzenei működésének is fő színterét jelentette. Számos művét vezényelte itt (többek között a *Missa Choralist* és a *Magyar Koronázási misét*), és a templom karnagy-zeneszerzőivel szoros barátságban állt.

A templom zeneéletének korszakolása – a kezdeti időszak kivételével – a szolgálatban egymást váltó karnagyok működéséből következik.

A ZENEI ÉLET KEZDETEI

Sajnálatos módon a pesti főtemplom zenei életének legfontosabb forrása, a *Historia Domus* elveszett, így a kutatás főként levéltári forrásokra (egyházlátogatási jegyzőkönyvek, pesti tanácsi iratok) és a templom történeti kottatárának állományára támaszkodik.

A templom zenei életéről a XVII. század végétől kezdve vannak feljegyzések. A hódoltság alatt a templomot a törökök is használták, azonban nem alakították át

1. A templom XVIII–XIX. századi zenei életével a következő szakirodalmak foglalkoznak: ISOZ KÁLMÁN: Buda és Pest zenei művelődése (1686–1873) I. kötet (A 18.-ik század). Kiadja a Budapesti Magyar Népszínházi Bizottmány, Bp., 1926. és II. kötet (gépirat: a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Ms 5661/41–43), RENNERNE VÁRHIDI KLÁRA: „A pesti belvárosi főplébániatemplom zenei élete a 18. században”, *Zenetudományi dolgozatok 1992–1994*. MTA Zenetudományi Intézete, Budapest, 1994. 23–66. és HORVÁTH ÁGNES: A pesti főtemplom zenei élete a XIX. század közepén, Bräuer Ferenc karnagyi működésének tükrében (1839–1871). Doktori értekezés. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Bp., 2012. Értékes adatok találhatóak még Liszt és a templom kapcsolatáról LEGÁNY DEZSŐ kétkötetes munkájában (Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873. Zeneműkiadó, Bp., 1976. és Liszt Ferenc Magyarországon 1874–1886. Zeneműkiadó, Budapest, 1986.), valamint SEBESTYÉN EDE könyvében (Liszt Ferenc hangversenyei Budapesten. A Liszt Ferenc Társaság kiadása, Bp., 1944). A templom XX. századi zenei életéről a *Magyar Egyházzene* folyóiratban jelent meg három tanulmány HORVÁTH ÁGNES szerzőségében: „A «Budapest-Belvárosi Főplébánia Templom» ének- és zenekarának repertoárja az 1942/1943-as egyházi évben”, *Magyar Egyházzene* 14. (2006/2007) 105–118., „A Budapest-Belvárosi Főplébániatemplom ének- és zenekarának repertoárja az 1943/1944-es egyházi évben”, *Magyar Egyházzene* 15. (2007/2008) 47–74. és „Virágh Endre (1928–1999)”, *Magyar Egyházzene* 17/3. (2009/2010) 361–364.

Agnes Horváth

Der Cäcilianismus in Ungarn 1870–1950

Die Wirkung Regensburgs auf die Bewegung der ungarischen katholischen Kirchenmusik

Einleitung

Das Bedürfnis nach einer Reform der bis zum 19. Jahrhundert verweltlichten, verkommenen katholischen Kirchenmusik nahm in mehreren Ländern Europas wie zum Beispiel in englischen, deutschen, italienischen und französischen Gebieten in Form von Reformbewegungen Gestalt an. In Ungarn hatte der deutsche Cäcilianismus den größten Einfluss, welcher ab der Mitte des 19. Jahrhunderts statt der klassischen, wienischen, weltlich-theatralen Figuralmusik mit Instrumentalbegleitung für den Vorrang des Stils der Gregorianik und Palestrina geworben hat. Diese Bewegung bekam ihre institutionelle Form durch den von Franz Xaver Witt im Jahre 1868 gegründeten *Allgemeinen Cäcilienverein für die Länder Deutscher Sprache* beziehungsweise der von Franz Xaver Haberl 1874 gegründeten deutschen kirchenmusikalischen Schule. Aus ungarischer Sicht ist die Rolle von Regensburg als die wichtigste deutsche Zentrale des Cäcilianismus hervorzuheben. Ihre Wirkung zeigte sich nicht nur darin, dass die ungarischen Kirchenmusiker in ihrer Liturgie die hier herausgegebenen liturgischen Bücher und Noten verwendeten, ihre richtungsweisenden Zeitschriften und Abhandlungen gelesen haben, sondern auch in der Kraft zahlreicher persönlicher Kontakte.

Für die Reform bestand auch Bedarf, da der Vorrang und die Tradition der Gregorianik in zahlreichen europäischen Ländern Schaden erlitten hat, oder er war in der Kirchenpraxis (zum Beispiel im Italien des 19. Jahrhunderts)¹ sogar gar nicht präsent. Seit dem Ende des 17. Jahrhunderts lebte in Ungarn die Tradition der orchestralen Messen und die Gregorianik wurde lediglich in einigen Proprium-Sätzen zum Leben erweckt. Die durch die römische *Copella Sistina* zum Erklären gebrachte beispielhafte liturgische Musik galt als Besonderheit.²

Artúr Harmat, der bedeutende Kirchenmusik-Direktor der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, beschrieb die Lage der ungarischen Kirchenmusik in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts auf folgende Weise:

„Die deutschen Volksgesänge auf dem Lande und unsere konzertante Musik in den städtischen Kirchen hat recht wenige zufrieden gestellt. Die cäcilianistische Bewegung in Deutschland und die von ihr reformierte Kirchenmusik bekam auch hierzulande immer mehr Anhänger. Etwas musste ja auch bei uns für eine bessere Zukunft getan werden.“³

Die Rahmenbedingungen für institutionellen Unterricht in Kirchenmusik haben gefehlt, es gab keine Ausbildung als Kantor oder Chorleiter und auch die materielle Situation der Kantoren war unregelmäßig.⁴ Diese Bedingungen führten zwangsläufig zur Anspruchslosigkeit und Qualitätseinbußen der Kirchenmusik. Die anspruchsvolleren unga-

rischen Kirchenchorleiter begaben sich zur Fortbildung in erster Linie nach Regensburg (seltener nach Rom). Die ins Ausland reisenden Kirchenmusiker lernten also die Reformgedanken im deutschen Cäcilianismus kennen. Aufgrund ihrer Erfahrungen betrachteten sie die kirchenmusikalische Praxis von Regensburg als beispielgebend.⁵ Die Wirkung Regensburgs zeigte sich bereits ab den 1870er-Jahren: Im Jahre 1871 wurde der erste Chor mit cäcilianistischer Herangehensweise gegründet, worauf noch zahlreiche weitere folgten, es wurde eine Gesangsschule nach Regensburger Vorbild gegründet, und – zwar noch im Keim – begann auch die kirchenmusikalische Ausbildung auf mittlerer und höherer Schulebene.

1. Die Anfänge: Die vermittelnde Wirkung von Franz Liszt

Wer waren die engagierten Kirchenmusiker, Pfarrer, die den Geist des Cäcilianismus nach Ungarn gebracht haben und und die cäcilianistische Bewegung hier entfalten lassen haben?

Wir müssen den Namen von Franz Liszt unbedingt erwähnen. Liszt war als tief gläubiger Katholik der katholischen Kirchenmusik in seinem ganzen Leben sehr verbunden, kannte nicht nur die deutschen, sondern auch die französischen und italienischen Reformbestrebungen in der Kirchenmusik und hatte persönlichen Kontakt zu deren herausragenden Vertretern.⁶ Auch Liszt selbst formulierte Vorschläge zu einer Reform der Kirchenmusik 1835 und in den 1860er-Jahren für die katholischen Kirchenmusik und die vom Cäcilianismus vertretene Auffassung, der Gedanke der Gregorianik und – zwar in freierer Form – der Palestrina-Renaissance haben den Stil seiner geistlichen Werke beeinflusst. Es ist wahrscheinlich, dass Liszt derjenige war, der die ungarischen Komponisten seiner Zeit mit dem Cäcilianismus bekannt gemacht hat.

Liszt hat in Rom in der *Copella Sistina* und in Regensburg den Gesang der Gotteshäuser gehört. Er hielt diese beiden Chöre für gleichrangig und in der Heiligen Woche pilgerte er jahrelang zum Dom zu Regensburg, um sich dort die großartige Leistung des Chores anzuhören.⁷ Diese maßgeblichen Erlebnisse haben sein Ideal bezüglich der Kirchenmusik entwickelt, was er in Ungarn durch seine Arbeit mit dem Chor des *Budai Egyházi Zenegyesület* (zu Deutsch: Ofener Kirchenmusikalischer Verein) sich zu verwirklichen bemühte. Der Chor wurde im Jahre 1866 mit Baron Dr. Antal August als Präsident gegründet, der enger Freund von Liszt war. Liszt studierte mit ihnen mehrere Werke aus dem 16. Jahrhundert, sowie cäcilianische Stücke (Messen von G. P. da Palestrina, O. Lassus, H. L. Hassler,

A BUDAI ÉNEK- ÉS ZENEAKADÉMIA JUBILEUMA

A kiegyezés évében, 150 éve alapították az egykor igen népszerű, a budai zeneszerető családok ifjait-lányait alsó-és középfokon oktató intézményt, a Budai Ének- és Zeneakadémiát. Az iskola ismertetése méltatlanul hiányzik a hazai zenei lexikonokból, létezését, működését Molnár Antal egykori növendék, és Harmat Artúr rövid írása mellett csupán néhány fennmaradt zeneiskolai értesítőből, újságcikkekből lehet vázlatosan rekonstruálni.

Az intézmény megszervezése Nagy Ágoston budai zenekedvelőhöz és az 1866-ban alakult Budai Egyházi Zeneegyesülethez kötődik. Utóbbinak közismert Liszt Ferencsel való kapcsolata, aki több 16. századi a cappella művet is betanított nekik, és vezényelte előadásukat, többek között a Budavári Nagyboldogasszony (Mátyás) templomban. Az egyesület 1867. október 10-én létrehozta a Budai Ének- és Zeneakadémiát, a Pest-Budai Hangászegylet felépítését véve mintául. Ének- és zenekart alakítottak, hangversenyeket adtak. A pesti együlethez hasonlóan, mely Nemzeti Zenede néven 1840-ben nyitott zeneiskolát, az utánpótlás nevelésére 1868-ban zeneiskolát nyitottak Budán.¹ A budaiak – Molnár Antal visszaemlékezése szerint – igen büszkék voltak saját zeneakadémiájukra, mint önálló kulturális intézményükre, de emellett praktikus okok is szorgalmazták a budai zeneiskola létrehozását, hiszen így nem kellett a fiataloknak átkelniük a Lánchídon a testvérvárosba, hanem a Vízivárosban, a Fő utca 30. szám alatt, a kapucinusok épületében tanulhattak.² A kapucinus rendház az Egyházi Zeneegyesület révén lett a zeneiskola otthona: az egyesületnek a kapucinusok biztosítottak próbatermet, s cserében évente többször felléptek náluk. Zongora, vonós és fúvós tanszakokat létesítettek, a vezetést igazgató és választmány (elnökkel) látta el, zenekar és énekkar működött.³ Két profiljuk

¹ Watzatka Ágnes: *Budapesti séták Liszt Ferencsel*. Helikon Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest 2011. 147–150. Harmat Artúr tanulmányában másképp írja le a Budai Zeneakadémia alapítását, a Budai Dalárda egy hangversenyére alkalmilag toborzott énekcarból eredezteti. Harmat Artúr: „Vegeykarok”, in Dr. Molnár Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve*. Budapest 1936. 139–140. A *Zenészeti Lapok* rövid híre a Budai Egyházi Zeneegyletből való származásról tanúskodik: a „budai egyházi egylet pedig feloszolván annak tagjai a budai énekekadémiába léptek be”, írja az újság 1868-ban, a IX. évfolyam 3. számában, október 18án (45. oldal).

² Az adatok forrása: Molnár Antal: „Emlékezés az egykori Budai Zeneakadémiára”, in *Magyar Zene* IX. évf. 1. szám., 1968. március. 65–66.

³ A Nemzeti Zenede 1840-ben alakult meg, mint az 1836-ban alapított Pest-budai Hangászegyesület énekiskolája. Egy évtizeden keresztül énekiskolaként működött, majd hangszeres szakokkal is bővült. Iványi-Papp Mónika: „A Nemzeti Zenede élete a Pest-budai

Horváth Ágnes

A zsolozsmaordinárium kutatása a matutínumáldások tükrében

A zsolozsma ordináriumához azon tétel-eket soroljuk, melyek naponta ismétlődnek. Történeti fejlődése során a zsolozsmaordinárium szoros kapcsolatban állt a pszaltériummal. A pszaltérium, azaz a zsolotárskönyv a nyugati zsolozsma magja, legfontosabb és legősibb alkotórésze. Ez tartalmazza a 150 zsolotárt, melyeket a zsolozsmázó meghatározott rendben minden héten végigimádkozik. Kezdetben egyszerűen e könyvből mondták a zsolozsmát, a többi tudnivalót (a zsolotáros napokra és napszakokra való elosztását és a kiegészítő tételket) fejből tudták. A pszaltériumba később beírták a hetente ismétlődő tételket (pl. antifóna, himnusz) és sokszor az ordináriumot, vagyis a naponta ismétlődő szövegeket is. A zsolozsma eddig említett két rétege (a naponta ismétlődő ordinárium és a hetente ismétlődő pszaltérium) mellett folyamatosan gyarapodott a harmadik: az évente ismétlődő proprium. A középkorban uralkodóvá váló zsolozsma-könyvtípus, a breviárium mindhárom réteget tartalmazta, ezek alkották együtt a teljes zsolozsmaszöveget.

Horváth Ágnes (Budapest) egyházzeneész az ELTE BTK Zenei Tanszékének adjunktusa, az ELTE Liturgiátörténeti Kutatócsoportjának tudományos munkatársa.

A zsolozsma ordináriumához a következő elemek tartoznak:

- a órák kezdése és befejezése
- az *officium capituli* (a prima befejezéséhez kapcsolódó káptalantermi szertartás)
- précesz (nagybőjti hétköznapok óráiban)
- bűnbánati zsolotáros (nagybőjti hétköznapok óráiban)
- szuffrágiumok (megemlékezések)
- Mária-antifónák
- matutínumáldások

A zsolozsma ordináriumát a napi használat miatt gyakorlatilag könyv nélkül tudták az érintettek. Nem minden esetben tartották fontosnak, hogy írásban rögzítsék, így nem is szerepel minden forrásban. Ha mégis leírták, nem kapott önálló fejezetet és nem volt kötött helye sem, szerepelhetett például a forrás elején, végén, vagy nagyobb részeinek határain.

Így az érdeklődő kutató kénytelen a teljes breviáriumot átlapozni (ami akár 1000 oldalt is jelenthet). Az ELTE Liturgiátörténeti Kutatócsoportja által létrehozott usuarium.elte.hu adatbázis valós segítséget nyújt erre a problémára: egyrészt egyetlen digitális felületen ad olyan sok forrást, hogy lehetővé válik a reprezentatív mintavétel, másrészt a források többségénél közöl egy sajátos, kutatói szempontú tartalomjegyzéket, melynek újdonsága, hogy a források részletes liturgikus tartalmának egységes rendszerű szűrését teszi lehetővé.

Horváth Ágnes

A Budapest-Belvárosi Főplébániatemplom ének- és zenekarának repertoárja az 1943/1944-es egyházi évben

Az 1940-es évek elejének repertoárját feltáró kutatás alapja a templom kottatárában megőrzött két *Műsor-rend* füzet. 1942. február 8-tól 1944. december 26-ig² mutatják be a liturgikus szolgálatok (a 10 órai nagymise és a déli mise) énekelt anyagát.³

Bár a Belvárosi Főplébániatemplom XX. századi egyházzenei életével foglalkozó tanulmány sorozat előző részében megtalálható a templom ének- és zenekarának részletes leírása, mégis —röviden— újból foglalkozunk vele, feltárva a kutatás újabb eredményeit.

A Belvárosi Főplébániatemplomban —hasonlóan a Szent István-bazilikához és a Budavári Koronázó (Mátyás) templomhoz— az 1940-es években a székesfőváros mint kegyúr által fizetett, szakképzett tagokból álló kórus és zenekar működött.⁴ Az énekkar teljes státussal rendelkező tagjainak száma az 1943. szeptember 28-án kelt, 392.445 számú polgármesteri rendelet tanúsága szerint 38, a zenekaré pedig 17 fő volt.⁵ Az együttes —különösen a nagyobb előadóapparátust igénylő műveknél— minden bizonnyal gyakran egészült ki lelkes műkedvelőkkel vagy képzett zenészekkel, akik az esetleges későbbi bekerülés érdekében akár évekig is díjazás nélkül működtek a templom ének- és zenekarában.⁶ Ezt a megállapítást támasztja alá Hegedűs Árpád kórustag néhány évvel később (1948 körül) készített jegyzete, melyben a kórus létszámát 48,

Horváth Ágnes zenetanár, okleveles egyházzeneész, az ELTE BTK Zenei Tanszékének tanársegédje, a LFZE egyházzenei mesteriskolájának hallgatója, a Belvárosi Főplébániatemplom helyettes kántora. A jelen tanulmány a Belvárosi Főplébániatemplom XX. századi egyházzenei repertoárját bemutató cikksorozat második része.¹

¹ Első része „A Budapest-Belvárosi Főplébánia Templom ének- és zenekarának repertoárja az 1942/43-as egyházi évben” címmel a *Magyar Egyházzene* folyóirat XIV. évfolyamának 1–2. számában jelent meg (105–118.)

² A *Műsor-rend* füzetek feljegyzései 1944. december 26-án megszakadnak, ekkor vette kezdetét Budapest nyolchetes ostroma; ezalatt a templom megközelítése életveszélyessé vált.

³ A *Műsor-rend* füzetek részletes leírása az előző (az 1942/43-as egyházi év repertoárjával foglalkozó) tanulmányban megtalálható (Horváth Á. 2006. 105–106.), így azok bemutatásától itt eltekintünk.

⁴ A Mátyás templomban 35 főből álló nagyzenekar, a Belvárosi Főplébániatemplomban és a Szent István-bazilikában kamarazenekar állt a karnagyok rendelkezésére.

⁵ Az ének- és zenekar pontos névsorát lásd Horváth Á. 2006. 112–113.

⁶ Ez a „bekerülési mód” több évszázados hagyományra tekint vissza: az előző két évszázadban is gyakori volt a fizetés nélküli szolgálat, nemcsak a Belvárosi Főplébániatemplomban, hanem több fővárosi és vidéki templomban is.

Improvements

Continuity and Discontinuity in Local Liturgical Uses

2023-03-16

With the above title, the inventor of Usuarium, Miklós István Földváry has recently published an article in **Ephemerides Liturgicae** 137 (2023) 3–34., presenting a quantitative survey for determining the fields and assessing the degree of where and how distinctive liturgical features endured. What were the principles that governed the differentiation of liturgical practice in the Middle Ages? How reliable are data drawn from a late medieval or early modern source material for the earlier centuries? By offering a methodology of selecting relevant sources and aspects

SZEPESI Edit SzE

Activities

Data entry

Achievements

Matrimonial rites.

TEGZES Nóra Valentina TNV

Activities

Data entry

Achievements

Missal of Tarragona.

VARGA Benjámín VB

Activities

Data entry

Achievements

Validation and supplementing of conspectuses (Missals of Augsburg, Freising, Konstanz); indices, edition of Hungarian Rituals.

ARADI László AL

Activities

Data entry

Achievements

Conspectuses of the blessing of an abbess; currently inactive

ENYEDI Mózes EM

Activities

Data entry

Achievements

Psalter of the Aarhus Breviary; currently inactive

FIGURSKI Paweł FP

Activities

Achievements

HORVÁTH Ágnes, DLA HÁ

Activities

Data entry

Achievements

Validation and supplementing of conspectuses (Missals of Bremen, Havelberg, Strasbourg); currently inactive

MÁTRAY Lelle Mária OP MLM

Activities

Data entry

Achievements

Conspectuses of 4 sources (Missals of Hereford, Limoges, Salisbury, York) in the 2014–2015 Missalia Project; currently inactive

MIHÁLYKÓ Ágnes MÁ

Activities

Data entry

Achievements

Conspectuses of 7 sources (Missals of Switzerland, the Low Countries) in the 2014–2015 Missalia Project; currently inactive

TANÁRI KÉZIKÖNYV

NT-98807 – ZENE ÉS ÜNNEP. ÉNEK-ZENE 7.

NT-98808 – ZENÉLNI JÓ! ÉNEK-ZENE 8.

TARTALOMJEGYZÉK

1. A TANKÖNYVEK KONCEPCIÓJÁNAK BEMUTATÁSA	4
1.1 Szaktudományos háttér	6
1.2. Pedagógiai-módszertani elméleti háttér	8
1.3 A könyvek tanulásfelfogása	13
2. A TANKÖNYVEK BEMUTATÁSA	16
2.1. Kerettantervi fejlesztési célok a tankönyvekben	16
2.2. A két tankönyv fejezeteinek bemutatása	17
<i>Zene és ünnep. Ének-zene 7. osztály</i>	18
<i>Zenélni jól! Ének-zene 8. osztály</i>	23
2.3. A tankönyvi leckék szerkezete	30
2.4. A használt piktogramok és feladattípusok.....	32
2.5. A tankönyvet kiegészítő eszközök bemutatása	33
2.6. Tantárgyközi kapcsolatok	33
3. A TANKÖNYVEKBEN ALKALMAZOTT ÚJSZERŰ TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGOLDÁSOK	35
3.1. Kreatív zenei gyakorlat.....	35
3.2. Strukturálás színekkel	38
3.3. Összefoglalás játékos zenei fejtörőkkel, rejtvényekkel, digitális feladatokkal	38
3.4. Zeneterápiás jellegű feladatok rajzolással.....	41
3.5. Érdekesség rovat.....	42
3.6. Projektóra	42
4. AJÁNLOTT TOVÁBBI SEGÉDANYAGOK, SZAKIRODALMAK	45
4.1. Internetes források	45
4.2. Szakmódszertani könyvek.....	45
4.3. Szakmódszertani folyóiratokban megjelent tanulmányok.....	46
4.4. Internetes gyakorlatközösségek, fórumok, egyéb.....	47

1. A TANKÖNYVEK KONCEPCIÓJÁNAK BEMUTATÁSA

„Zeneértővé (...) csak aktív zenei tevékenység tehet, pusztán zenehallgatás magában nem elég.”
(Kodály Zoltán: 333 olvasógyakorlat – Utószó az új kiadáshoz, 1961)

*„A zene az életnek olyan szükséglete, mint a levegő.
Sokan csak akkor veszik észre, ha már nagyon hiányzik.”*
(Kodály Zoltán: Magyarország a zenében, 1984)

A zene – mint Kodály is írja – alapvető szükséglet az ember számára. A *Zene és ünnep. Ének-zene 7. és a Játszani jó! Ének-zene 8.* című tankönyvek elsődleges célját mottójuk, Kodály Zoltán fenti szavai foglalják össze: a zenével való játékra, kísérletezésre szeretné ösztönözni a gyermekeket és a pedagógust.¹ A játék öröm. Minden gyermek szeret játszani. A játékos, közös zenetanulás és alkotás közben indirekt módon, szorongásmentesen fejlődik – a zenei készségek mellett – a figyelem, a fantázia, a memória, az érzelmi intelligencia és az együttműködési készség. A gyermekek nemcsak a dallammal és a ritmussal játszanak a könyvek feladatai alapján, hanem a csennel, a zörejekkel és a szavakkal is, összekapcsolva mindezt a mozgással és a rajzolással, kötöttebb és szabadabb módon². Nemcsak megismerhetik a zene világát, hanem maguk is zenélhetnek, egyéni, páros és csoportos formában. Nem csupán reprodukív módon, egy adott dallamot visszaénekelve, ritmust visszatapsolva, hanem elsajátított sémákból, készletből rögtönözve, szabadabb vagy kötöttebb formában, saját személyiségüket is bekapcsolva az alkotás folyamatába. Mindezt nem öncélúan, pusztán az improvizációs készség fejlesztése érdekében, hanem az adott óra témáját kibontva, mozgásos, képi és drámapedagógiai elemekkel színesítve. Erre a kreatív absztrakciós folyamatra a 12-14 éves gyermekek – megfelelő előzetes ének-zene tanulmányaik alapján – már egyértelműen érettek, a társas zenélés közösségi, élményt adó légköre pedig motiválja őket.

¹ Kodály gondolatait hangsúlyozza a 2020-as Nemzeti Alaptanterv is a művészet köznevelésben betöltött célja tekintetében: „A művészet alapvető emberi szükséglet.” Lásd: 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megttekintes> (Utolsó letöltés: 2021. június 23.)

² A bevezető gondolatok forrása az említett *Játszani jó! 8.* osztályos ének-zene tankönyv előszava. Fekete Anikó – Dr. Horváth Ágnes – Kónyáné Puskás Laura – Oberrecht Ádám: *Játszani jó! Ének-zene 8.* Oktatási Hivatal, Budapest, 2021. 3.

PEDAGÓGIAI VÁLTOZÁSOK – A VÁLTOZÁS PEDAGÓGIÁJA IV.

Szerkesztette:

Juhász Márta – Karainé Gombocz Orsolya – Mongyi Norbert

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Horváth Ágnes

Élményközpontú zeneoktatás a tanárképzésben – megújuló zeneelmélet- és szolfézsoktatás az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézetében

Bevezetés

A címben megfogalmazott gondolat: „Élményközpontú zeneoktatás a tanárképzésben” első hallásra ellentmondásnak tűnhet. Játékosság, élmény, örömteli órák – ezeket a jellemzőket a gyermekek zenei oktatásához kötjük. Vajon szükség van mindezekre a tanárképzésben is? Lehet-e élményközpontúan tanítani az egyetemen a tanulási fegyelem elvesztése nélkül?

Jelen konferencia felhívása Pázmány Péter egyetemalapító esztergomi érsek máig érvényes gondolatait tárja elénk az „apród-esztendősök”, vagyis az ifjúság oktatásának kiemelkedő fontosságáról.

Napjainkban számos tanulmány született az iskolai oktatás reformjáról, melyekben örvendetes módon egyre nagyobb figyelmet kap az élményközpontú közoktatás gondolata.

Az ének-zene tárgy és az ének-zene tanárok képzése ebből a szempontból rendkívül szerencsésnek mondható, hiszen a zene kiváló lehetőséget ad az élményszerzésre, a kreativitásra, a közös alkotásra, és kiválóan alkalmas a tantárgyközi kapcsolódásokra. Az elmúlt években több hazai kutatócsoport is alakult, amelyek multimédia példatárakkal, tanári kézikönyvekkel, különböző, interneten is elérhető anyagokkal segítik az aktív zeneoktatás elterjedését az iskolai énekoktatásban (például: MTA-LFZE Aktív Zenetanulás Kutatócsoport 2016-2020, Musik kreativ+ Erasmus+ program, „A tanulók képesség-kibontakoztatásának elősegítése a köznevelési intézményekben” című EFOP-projekt a Liszt Ferenc Zeneakadémia részvételével). Fontos kiemelni, hogy a legtöbb új módszer nem szakad el a magyar zeneoktatás külföldön is elismert hagyományaitól, alapjaikban a Kodály-koncepcióra és a Kokas-pedagógiára épülnek.

Az elmúlt években több kollégánk is részt vett egy új, élményközpontú ének-zene oktatást célul kitűző tankönyvsorozat záró köteteinek megalkotásában, az Oktatási Hivatal felkérésére. A munkafolyamat során szerzett tapasztalatok, az ének-zene oktatás aktuális helyzetének, tankönyvi állományának áttekintése nagy szerepet játszottak abban, hogy tanárképzésünk naprakész és nyitott legyen a módszertani újításokra, és egyfajta „átjárást” biztosítson a két szféra (közoktatás és tanárképzés) között. A tankönyveket Dr. Bodnár Gábor intézetigazgató lektorálta, így a két tankönyv az Intézetben folyó oktatói-kutatói munka reprezentánsa is egyben. A tankönyvek sajátos nevelési igényű osztályoknak készültek, azonban alkalmazhatók „normál” osztályokban is. Tág teret engednek az improvizációnak és a kreatív zenei gyakorlatoknak, az adott zenei ismeretre épülve, kötött és szabad formában. (lásd Horváth – Kónyáné – Oberrecht 2021, Fekete – Horváth – Kónyáné – Oberrecht 2022, Horváth 2021).

Mitől lesz jó az oktatás? A befogadó, érdeklődő gyermekek, az ideális tanulási körülményeken, az új módszereken kívül szükség van jó tanárookra is, akik a gyakorlatba tudják ültetni az innovatív modelleket, és élményszerű énektanórákat tudnak tartani. Olyan